

УДК 338. 2: 001 (477); 378.2

Ландіна Т.В.,
 д.е.н., професор кафедри обліку і аудиту
 Мельничук І.І.
 викладач кафедри обліку і аудиту

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ НАУКИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Постановка проблеми. Україна, будучи центром Європи, завжди славилася своїми науковими кадрами. Сьогодні увесь світ знає таких вітчизняних науковців, як Патона Б.Є., Вернадського В.І., Корольова С.П., Голодригу П.Я., Мозолєвського Б.М. та ін. Саме наука виступає найбільшим потенціалом України при виході на міжнародну арену. Однак, як свідчить вітчизняна практика, сучасна наука переживає не найкращі часи, оскільки відчуває недостатність фінансування. Наслідком цього є міграція українських науковців до країн Європи, Азії та Америки.

Україна як держава, що розвивається, постійно відчуває нестачу грошових ресурсів. Дана проблема притаманна багатьом пострадянським країнам. Це пов'язано з багатьма причинами, зокрема:

- політична нестабільність;
- непродумана бюджетна, фінансова політики держави;
- низький рівень життя населення;
- невизначеність пріоритетів розвитку країни;
- світова фінансова криза тощо.

Усі кошти держави сьогодні направлені на вирішення даних проблем, оскільки саме вони є найбільш важливими, мають пріоритетне значення та потребують негайного розв'язання. Однак, як свідчить дійсність, проблеми науки все гостріше постають перед суспільством і потребують все більшої уваги з боку розпорядників бюджетних коштів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам фінансування науки присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, дослідженню зарубіжного досвіду фінансового питання науки приділено увагу в роботах Зеленої З.В. [1], Ілляшенко Т.О. [2], Даниленко С.М. [3] та Ващенко В.С. [4] вивчали дані проблем шляхом дослідження вітчизняної практики. Серед російських вчених відзначилися своїми працями у цій галузі Д.Львов, Г.Георгієв, І. Єгоров та інші.

Незважаючи на значні здобутки, одержані при вивченні проблем фінансування науки, окремі актуальні питання залишаються недостатньо висвітленими. Зокрема, необхідно поглибити дослідження у сфері застосування альтернативних джерел фінансування даної сфери в умовах катастрофічного дефіциту держбюджету та теперішніх реалій розвитку країни.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних проблем фінансування науки України на сучасному етапі її розвитку та надання рекомендацій щодо вирішення поставленого питання шляхом використання альтернативних фінансових джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна – центр Європи, ще за часів Радянського Союзу славилася визначними науковцями та значними досягненнями у сфері науки. Однак, за останні двадцять років темпи розвитку науки значно сповільнилися і причини цього криються у недостатності фінансування даної сфери. Так, голова Центрального комітету профспілки працівників НАН України А.І. Широков у своїй доповіді зазначив, що у державному бюджеті 2011 року мінімальні потреби НАН України були враховані лише на 64,5% [5]. Бюджет НАН України за останні 2 роки зріс лише на 11 %, в той час як бюджети силових структур збільшилися на 30% і більше (таблиця 1).

Таблиця 1

Рівень асигнувань з державного бюджету (млн. грн.)

Відомство	2010 р.	2012 р.	Приріст, %
Генеральна прокуратура	1216,36	2476,40	103
СБУ	2322,01	3129,12	35
МВС	9678,95	12667,75	31
НАН України	2193,00	2438,97	11

Джерело: [5]

Наслідком такої непродуманої політики держави є зниження рівня життя науковців, їх небажання працювати в жахливих умовах і в кінцевому результаті – виїзд за межі України для продовження своєї діяльності або ж перекваліфікація в інші сфери роботи.

На вітчизняному законодавчому рівні закріплено, що фінансування науки повинно здійснювати на рівні не менше 1,7% ВВП [6]. В той же час, у світі даний показник складає 3%. При цьому, протягом останніх років значення даного показника для України не перевищує навіть 0,5 % (таблиця 2).

Таблиця 2

Витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт в Україні у % до ВВП

Рік	Питома вага витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у ВВП	Витрати Державного бюджету на наукові та науково-технічні роботи в Україні
1996	1,36	0,46
1997	1,35	0,50
1998	1,31	0,35
1999	0,99	0,33
2000	0,96	0,36
2001	0,98	0,37
2002	0,95	0,32
2003	1,06	0,35
2004	1,03	0,42
2005	0,99	0,42
2006	0,91	0,38
2007	0,86	0,39
2008	0,84	0,41
2009	0,86	0,37
2010	0,82	0,34

Джерело: [7]

Видатки на наукову і науково-технічну діяльність є захищеними статтями видатків Державного бюджету України. Більша частина даних видатків фінансується за рахунок коштів державного бюджету (таблиця 3).

Таблиця 3

Динаміка фінансування галузі «Наука» з державного бюджету за останні роки, млн. грн.

Показник	Рік				
	1995	2000	2005	2008	2009
Всього	651962,0	2046339,0	5160399,8	8024758,9	7822209,8
Держбюджету	244896,1	614513,5	1711174,5	3909777,6	3398553,5
Місцевих бюджетів	26473,6	39923,1	30626,0
Позабюджетних фондів	53925,2	18582,4	24937,6	38143,5	40797,5
Власних коштів	14582,5	61294,6	338484,8	592523,9	629376,8
Укр. підприємств	233375,9	785788,4	1680100,3	2072199,8	1870820,7
Нерезидентів	101916,3	477079,1	1258037,9	1254902,1	1743426,1
Інших джерел	3266,0	89081,0	121191,1	117288,9	108609,2

Джерело: [7]

Для того, щоб зменшити навантаження на видаткову частину бюджету та підвищити рівень фінансування науки України перед державою стоїть завдання пошуку джерел фінансових ресурсів для покращення рівня фінансового забезпечення даної сфери. Думки економістів та вчених щодо основних таких джерел розходяться. При цьому, виділяють такі основні шляхи фінансування науки та наукових досліджень:

- фінансування за рахунок державного бюджету;
- фінансування з приватного сектору;
- фінансування за допомогою філантропів;
- використання міжнародної допомоги.

Виділення даних джерел пов'язано з досвідом зарубіжних країн (таблиця 4), які питанням розвитку науки приділяються значну увагу і частка витрат на фінансування якої досягає від 3 та 7 % ВВП.

Таблиця 4

Фінансування науки та наукових досліджень (закордонний досвід)

Країна	Метод фінансування	Характеристика методу
Японія	Фінансування з приватного сектору	На частку приватного сектора припадає від 50 до 70% загального фінансування науки.
Росія	Фінансування за рахунок державного бюджету	Фінансування наукових досліджень відбувається за рахунок державних коштів у обсязі від 75 до 90%.
Німеччина	Фінансування з приватного сектору	Виконує від 60 до 75% всіх наукових досліджень і розробок у цих країнах, фінансує понад 70% наукових робіт.
Франція	Фінансування за рахунок державного бюджету з частковим використанням допомоги філантропів	Державне фінансування здійснюється із державного бюджету – 87%, за рахунок допомоги філантропів – 10%.
США	Фінансування за рахунок державного бюджету з використанням допомоги приватного сектору	Доля фінансування науки із держбюджету коливається в діапазоні від 55% до 75%

Джерело: [8]

З таблиці 4 можна зробити висновок, що для фінансування наукової галузі розвинені країни світу активно залучають кошти приватного сектору та філантропів. В Україні ж суб'єкти господарювання не зацікавлені у вкладанні коштів, оскільки рівень їх окупності складає 5 і більше років. Благодійники також не зацікавлені у підтримці даного сектору, оскільки не відчувають підтримки з боку держави у податковому та регулюючому аспекті. Пожвавлення тут можливе за рахунок прийняття та реформування законів про благодійницьку і неприбуткову діяльність, а також створення клімату суспільного визнання та введення переваг, пов'язаних з виникаючими зобов'язаннями перед бюджетом у вигляді податкових та обов'язкових платежів.

Сьогодні, коли Україна виходить на міжнародну арену визнання, можна говорити про міжнародну підтримку фінансування науки в країні. Але для цього необхідно привернути увагу закордонних партнерів, створити оптимальні умови їх бізнесу в державі та використовувати кошти міжнародних організацій тільки за цільовим призначенням, враховуючи соціальні потреби.

Тому, на даний час основними завданнями держави є:

- виділення пріоритетних напрямків наукових досліджень;
- створення сприятливих умов для залучення коштів вітчизняних господарюючих суб'єктів та іноземних партнерів;
- створення комітету науки у складі ВРУ;
- забезпечення цільового використання коштів, направлених на проведення досліджень.

Висновки з даного дослідження. Аналізуючи джерела фінансування науки в Україні можна зробити висновок, що більша частина коштів для фінансування даної сфери виділяється з державного бюджету. Однак, на сьогоднішній день даних ресурсів катастрофічно не вистачає. Це, в свою чергу, негативно впливає на якість проведення досліджень науковцями. Тому пропонується використовувати кошти приватного сектору та міжнародних організацій для фінансування наукової діяльності держави.

Література

1. Зелена З.В. Зарубіжний досвід фінансування освіти і науки в Україні / З.В. Зелена // Сучасні тенденції державних фінансів – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=302>.
2. Ілляшенко Т.О. Проблеми та перспективи фінансування освіти і науки в Україні в умовах економічної кризи / Т.О. Ілляшенко, І.О. Радіонова // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 223-228.
3. Даниленко С.М. Аналіз сучасного стану та ефективності фінансового забезпечення наукових досліджень та інновацій в Україні [Електронний ресурс] / С.М. Даниленко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/npkntu_e/2010_17/stat_17/34.pdf.
4. Колобердянко І.І. Проблеми державної підтримки науки в Україні / Колобердянко І.І., Ващенко В.С., Маллакурбанова О.А. // Вісник Запорізького нац.-го університету. – 2011. – №3(11). – С. 176-184.
5. Широков А.І. Щодо фінансування науки в Україні НАН України / А.І. Широков // Вісник Національної академії наук України. – 2012. – № 5. – С. 43-45
6. Про наукову і науково-технічну діяльність – Закон України № 1977-ХІІ від 13.12.1991 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.
7. Фінансування науки в Україні. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Держкомстату України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Галаган А. Фінансування науки та освіти огляд світових тенденцій / А. Галаган // Соціально-гуманітарні знання. – 2008. – № 2. – С. 116.